

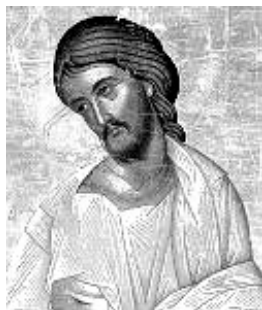
INTRODUCERE
ÎN NOUL
TESTAMENT

DE LA ISUS LA EVANGHELII
SI LA FAPTELE
APOSTOLILOR

Octavian Baban

Viața lui Isus conform celor 4 evanghelii din NT

Din cauza importanței cu care a fost receptată de-a-lungul timpului, viața lui Isus Hristos s-a aflat mereu în centrul discuțiilor și a studiilor teologice. Încercările de a cuprinde acest subiect în ansamblul său, preluând toate informațiile din evanghelii, au condus la crearea unor sinteze narrative de tip „armonie a evangheliilor”, dintre care se detașează prin importanță, influență și întâietate în timp, *Diatessaronul* lui Tatian (ca. 160-180, compus în siriacă și greacă).¹ Inițiativa lui, însă, deși aplaudată la început, a fost decretată

drept eretică mai târziu, pentru că distrugea caracterul individual al celor patru evanghelii.

Curiozitatea asupra detaliilor vieții lui Isus, mai ales asupra celor referitoare la perioade neacoperite de informațiile din NT, a dus în timp, așa cum se știe, la o producție masivă, enormă, de literatură apocrifă eretică – în primele trei-patru secole după Hristos (în cadrul căreia literatura gnostică ocupă un loc major). Astăzi, entuziasmul pentru precizarea portretului istoric al lui Isus pleacă de la nemulțumirea cu privire la informația existentă și de la acceptarea unor premise particulare în ce privește acest portret: a. există și alte surse credibile, aparte de NT; b. NT răstălmăcește în forma sa finală mărturia martorilor oculari, a apostolilor (aceasta o obiecție veche, fiind și acuzația islamului, a lui Mahomed, la adresa NT); c. Biserica ascunde manuscrise și informații vechi care conturează alt portret al lui Isus, diferit de cel din NT (teoria

¹ Înaintea lui Tatian a mai existat o încercare de reducere a evangheliilor la una singură, e adevărat, din alte motive: ereticul Marcion a editat evanghelia sa (*evangelion*) pe baza evangheliei lui Luca. Ambele încercări, diferite ca natură – e adevărat, au fost respinse de Biserică, pentru că nu păstrează diversitatea și nuanțele mesajului inițial al revelației.

complotului); d. mărturiile externe NT sunt suficiente pentru alcătuirea unui portret despre Isus cel istoric.

Căutarea „adevăratului” portret istoric al lui Isus, a plecat așadar de la o nemulțumire cu privire la informația din NT (sau de la necunoașterea sa), precum și de la o nemulțumire cu privire la felul în care Biserica îl prezintă pe Isus, în chip dogmatic (Biserica tinde să îl prezinte pe Isus conform unei teologii „de sus”, care subliniază divinitatea sa, și mai puțin conform unei teologii „de jos”, care subliniază umanitatea sa. Dar, mai atrăgătoare este prezentarea „de jos”, pentru că este mai ușor să se identifice cineva cu Isus, ca om, potretul uman al lui Isus are o atractivitate deosebită. Oricum, evangheliile NT țin bine în echilibru cele două portrete: evangheliile sinoptice au mai ales o perspectivă „de jos” iar evanghelia lui Ioan, mai ales o perspectivă „de sus”).

Demersul de reconstituire a potretului istoric al lui Isus și-a dezvoltat două dimensiuni principale: o dimensiune populară (prin romane de succes, cum este D. Brown, *Codul lui DaVinci*; prin piese de teatru, de genul *Jesus Christ Superstar*, prin emisiuni tv la diferite canale de cercetări și popularizare științifică, etc.)² și o altă dimensiune, academică (prin discutarea evangheliilor apocrife, cum ar fi evanghelia lui Filip sau evanghelia lui Iuda, prin discutarea descoperirilor arheologice – de exemplu, mormintele familiei lui Isus,³ etc., prin argumente teologice și literare despre *ipsissima verba*

² Cf. programul *Lives of Jesus*, BBC, 1996; *From Jesus To Christ*, PBS, 1998, etc.

³ Relativ recent, mărimea interesului a fost dovedită și de discuțiile stârnite de articolul lui J.N. Wilford, „Jesus' Inscription on Stone May Be Earliest Ever Found”, *The New York Times - Science* 22 Oct. 2002, cu privire la o inscripție în aramaică pe o casetă osuară din sec. 1, *Ya'akov bar Yosef akhui di Yeshua*, adică, „Iacov, fiul lui Iosif, fratele lui Isus”. Conform cercetătorului francez A. Lemaire, din Sorbonne, în sec. 1 în Ierusalim existau, foarte probabil, aproximativ 20 de persoane care se numeau Iacov, care aveau un tată Iosif și un frate Isus (după alții, puteau fi chiar 40). Mulți teologi, însă, consideră că aici nu poate fi vorba de Isus din NT, pentru că, dacă ar fi fost vorba de El, numele ar fi apărut cu unul din titlurile deja foarte cunoscute, la acea dată (aprox. 50-70): Domnul, Hristos, etc.

a lui Isus în NT, cum ar fi în lucrările grupului *Jesus Seminar*, etc.). Reconstituirea cursului istoric al vieții lui Isus se bucură și astăzi de foarte multă atracție, determinând numeroși autori să alcătuiască cărți, articole, studii de specialitate, emisiuni radio sau programe TV, piese de teatru,⁴ toate focalizate pe prezentarea evangheliei și pe deschiderea de noi fronturi în apologia creștină. Acest demers aduce întrebări fundamentale asupra identității lui Isus, și, în același timp, întrebări cu privire la posibilitatea, natura și sensul unei astfel de

Caseta, însă, pare a fi mai degrabă un fals. Un alt caz interesant, de o factură încă mai populistă, este cel al casetelor mortuare de la Talpyiot, o peșteră din estul Ierusalimului, descoperite în 1980, dar mediatizate în 2007, prin prezentarea lor la New York, de James Cameron și Simcha Jacobovici. Ele cuprind osuare cu inscripții de nume asemănătoare celor din familia lui Isus (Jeshua, fiu al lui Iosif, Maria, înca o Maria, un Matei, Jofa (Iosif, frate al lui Isus), Judah, fiu al lui Jeshua (“fiul lui Iisus”), etc.). Așa cum observa chiar arheologul israelian, Amos Kloner, acestea erau nume comune la vremea aceea, cel puțin câteva mii de oameni aveau astfel de nume la Ierusalim. Apoi, din punct de vedere creștin, relațiile de familie din cadrul acestor inscripții nu se potrivesc cu mărturia NT că Isus nu a avut soție și copii. Dar tocmai acesta era scopul evenimentului mediatic: să ofere un Isus alternativ, în concordanță cu cartea lui Dan Brown, *Codul lui DaVinci*. Cf. Mădălina Firănescu, „Astazi, eveniment șocant. Sicriele “familiei lui Iisus”, prezentate la New York!”, *Cronica Română*, luni 26 feb. 2007.

⁴ Cf. J. Duquesne, *Isus*, trad. Creția și S. Mărculescu, București: Humanitas, 1995; I. Fruma, *Procesul lui Isus, în lumina noilor documente și descoperiri arheologice*, București: Roza Vânturilor, 2000; H. Cohn, *Arestarea, procesul și moartea lui Isus Christos*, București: Tess Expres, 1995; D. Groothuis, *Portrete istorice atribuite lui Isus din Nazaret*, trad. E. Valea, Timișoara: Ariel, 1995; Geoltrain (ed), *Originile creștinismului*, trad. G. Ciubuc, Iași: Polirom, 2002 (ed. fr. 2000); E. Ludwig, *Fiul Omului. Viata lui Isus*, trad. E. Relgis, București, Saeculum I.O., 2000; L. Giussani, *La originea pretenției creștine*, trad. V. Câmpan, București: Meridiane, 2002; J. Schlosser, *Iisus din Nazaret*, trad., E. Zamfirescu; pref. Z. Petre, București: Corint (*Jesus de Nazareth*, Agnes Vienot Editions), 2003; B. Thiering, *Isus Omul*, trad. I. Sîrghi; V. Stoian, București: Elit, 2002 (o încercare de reconstituire a vieții lui Isus bazată pe literatura apocrifă, însoțită de respingerea mesajului NT), G. Mordillat și J. Prieur, *Iisus contra Iisus*, trad. Gabriela Siclovan, 2007; A. Puig, *Isus. O biografie*, Editura Meronia: București, 2007, etc. Pentru istoricul general al temei, cf. C.J. Den Heyer, *Jesus Matters: 150 Years of Research*, London: SCM, 1996, pp.114-28.

reconstituiri istorice: este posibil să se refacă portretul istoric al lui Isus, independent de evangheliile NT? ce fel de credibilitate au așa numitele portretele istorice „alternative” ale lui Isus? pot face creștinii abstracție de demersurile contemporane de contextualizare istorică „alternativă” a lui Isus?

Începând cu secolul 19, studiile despre viața lui Isus s-au aflat într-o confruntare continuă privitoare la metodele folosite și la ipotezele admise aprioric în aceste cercetări. Mulți autori au reacționat față de portretul medieval al lui unui Isus tăcut, pașnic, calm, mereu gata de suferință, ca fiind unul nerealist, dar au mers prea departe în direcția opusă, în conturarea unui portret revoluționar.⁵ Reprezentativă este, astfel, părerea lui A. Schweitzer, la începutul secolului 20:

Viețile moderne ale lui Isus sunt prea generale în scopul lor. Ele vor să influențeze, prin crearea unei descrieri complete a vieții lui Isus, comunități întregi. Dar Isus cel istoric, așa cum este descris în evanghelii, a influențat [mai ales] indivizii prin mesaje individuale. [...] este un lucru bun ca adevăratul Isus, cel istoric, să înlocuiască prezentarea modernă a lui Isus, să se ridice împotriva spiritului modern și să trimită pe pământ nu pacea, ci o sabie. El nu a fost învățător, nici un cazuist; El a fost un conducător imposibil de oprit.⁶

⁵ H.R. Mackintosh, *The Doctrine of the Person of Jesus Christ*, Edinburgh: T&T Clark, 1912, 9; A. Harnack menționează o varietate de puncte de vedere „exclusive” (Harnack, *Sprüche und Reden Jesu: die zweite Quelle des Matthäus und Lukas*, Beiträge zur Einleitung in das neue Testament; Leipzig: Hinrichs, 1907; E. Renan, *The Life of Jesus*, London: Watts, 1935 (ed. fr. 1863); F.W. Farrar, *The Life of Christ*, London: Cassell, 1897, vi-xvi.

⁶ A. Schweitzer, *The Quest of the Historical Jesus. A Critical Study of its Progress from Reimarus to Wrede*, trad. W. Montgomery, New York: Macmillan, 1964 (1910; ed. germ. 1906), 400-401.

Problemele portretelor istorice ale lui Isus

Reprezintă corect, însă, descrierea de mai sus, adevăratul portret istoric al lui Isus? Este acesta un portret așa cum îl puteau recepta și evreii și neevreii? Cât de mult a fost Isus, ca iudeu, imersat în iudaismul timpului său? A fost El un contestatar radical? A fost un profet mesianic după modelele din VT, un rabi profund și un conducător cu agendă politică, socială, revoluționară, așa cum îl așteptau cei întorși din exil? Pe de altă parte, cât de mult poate istoria secolului 1 să cuprindă portretul lui Isus cel adevărat, dacă El este Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu întrupat, și transcende istoria (are trăsături esențiale care nu pot fi înscrise într-o epocă anume)?

În timp, generalizarea cercetărilor pornite de la aceste întrebări a condus la metode tot mai raționaliste de cercetare și la adoptarea, ca punct de plecare, a unor poziții apriorice minimaliste. Plecând de la ideea conturării unui portret istoric „obiectiv” (cât mai puțin dependent de tradiție, și folosind în chip nou informația din evanghelii), aceste cercetări au ajuns să nege posibilitatea oricărei obiectivități (R. Bultmann), să îl descrie ca pe un învățător supus curentelor vremii sale, ori chiar mai mult, limitat de contextul epocii și culturii evreiești contemporane lui (J.D. Crossan, R.W. Funk, din cadrul clubului academic liberal *The Jesus Seminar*;⁷ sau teologi evrei, cum sunt H. Maccoby, G. Vermes). Răspunsuri complexe și clare au venit din partea unor teologi creștini conservatori cum sunt N.T. Wright, B. Witherington iii, M. Goodacre, P. Meier, T.L. Johnson, C.L. Blomberg, D.L. Bock, M. Borg, etc., care au apărat istoricitatea și credibilitatea (obiectivitatea) portretului nou-testamental al lui Isus.⁸ Veridicitatea

⁷ Activitatea seminarului este prezentată cu detalii de Fruma, *Procesul*, 117-119.

⁸ Cf. M.J. Wilkins și J.P. Moreland (eds), *Jesus under Fire. Modern Scholarship reinvents the Historical Jesus*, Carlisle: Paternoster, 1996; B. Witherington, iii,

evangheliilor este un pilon major apologeticii creștine, precum și abordarea existențială a unei relații de credință cu mântuitorul Isus Hristos (prin rugăciune directă).⁹

Cărțile existente în prezent ocupă un spectru larg de nuanțe, delimitat de două orientări majore în conturarea portretului lui Isus: unul este portretul istoric - spiritual, evanghelistic, care reflectă predicarea bisericii în timpurile NT, așa cum o consemnează NT, și celălalt este portretul eminentemente istoric - raționalist, pe alocuri reduționist, pe care unii teologi de tradiție creștină sau autori necreștini încearcă să-l „desprindă” din NT, din consemnările istoricilor vremii sau din mărturiile ocazionale, chiar din „mărturiile” evangheliilor necanonice, așezându-l pe Isus în contextul istoric - cultural al iudaismului din primul secol.¹⁰ Amputarea dimensiunii

The Jesus Quest. The Third Search for the Jew of Nazareth, Carlisle: Paternoster, 1995; M. Turner și J.B. Green, *Jesus of Nazareth. Essays on the Historical Jesus and New Testament Christology*, Carlisle: Paternoster, 1994; J.P. Meier, *A Marginal Jew: Rethinking the Historical Jesus*, New York: Doubleday, 1991, 1994, 2001, 3 vols; L.T. Johnson, *The Real Jesus: the Misguided Quest for the Historical Jesus and the Truth of the Traditional Gospels*, San Francisco, CA: HarperCollins, 1995; M.J. Borg, *Meeting Jesus Again for the First Time: the Historical Jesus and the Heart of Contemporary Faith*, San Francisco, CA: HarperCollins, 1994; M.J. Borg și N.T. Wright, *The Meaning of Jesus: Two Visions*, San Francisco, CA: Harper San Francisco, 1998; N.T. Wright, *The New Testament and the People of God*, London: SPCK, 1992; *idem*, *Jesus and the Victory of God*, London: SPCK, 1996 (primele două volume dintr-o serie de 5, cu titlul *Christian Origins and the Question of God*; C.L. Blomberg, *The Historical Reliability of the Gospels*, Leicester: IVP, 1987; J.C. Carlson și R.A. Ludwig (eds), *Jesus and Faith. A Conversation on the Work of John Dominic Crossan author of The Historical Jesus*, Maryknoll, NY: Orbis, 1994.

⁹ O bună discuție a credibilității evangheliilor o face J. Plevnik, „B. Lonergan’s *Cognitive Theory* and The Hermeneutics of Form Criticism”, în J. Krasovec (ed), *The Interpretation of the Bible. The International Symposium in Slovenia*, Sheffield: Sheffield Academic Press, 1998, 1513-1529.

¹⁰ J.P. Meier, „The Present State of the Third Quest for the Historical Jesus: Loss and Gain”, *Biblica* 80 (1999), 459-487; Fredriksen, *Jesus of Nazareth, King of the Jews: A Jewish Life and the Emergence of Christianity*, New York: Knopf, 1999; *idem*, *From Jesus to Christ: the Origin of the New Testament Images of*

spirituale și divine a lui Isus conduce, însă, la o proiecție subiectivă a persoanei lui, la o reconstrucție incompletă a locului Său în lumea social-religioasă contemporană.¹¹

Conform NT, prin întruparea sa și prin lucrarea sa, Isus în același timp *aparține și nu aparține* lumii în care S-a născut. Importanța aspectului istoric al întrupării este fundamentală pentru lucrarea mântuitoare a lui Isus, dar identitatea sa depășește cadrul istoric propriu-zis, El fiind în primul rând, Fiul lui Dumnezeu, a doua persoană a Sfintei Treimi. Într-o privire de ansamblu, se pot observa trei etape principale ale reconstituirii portretului istoric al lui Isus:

1. Etapa primei reconstituirii (*The First Quest for the Historical Jesus*) este perioada când s-a încercat o re-interpretare a evangheliilor, un demers venit ca reacție față de tradițiile și imagologia bisericii medievale (cu precădere, Biserica Romano-Catolică). Ca rezultat, Isus a fost descris ca un profet care a confruntat religia timpului său cu vestea bună despre o escatologie imediată, „realizată” (o instaurare imediată a împărăției lui Dumnezeu), un personaj radical cu un mesaj entuziast despre prezent (F.D. Strauss, H.S. Reimarus, A. Schweitzer, W. Wrede).¹²

2. Etapa celei de a doua reconstituirii (*The Second Quest for the Historical Jesus*) este etapa demersului de reconstituire mai nuanțată, academică, a portretului istoric al lui Isus, și vine ca răspuns la scepticismul (agnosticismul) instalat după studiile lui A. Schweitzer,

Jesus, New Haven, CT: Yale UP, 1988; M.A. Powell, *The Jesus Debate: Modern Historians Investigate the Life of Christ*, Oxford: Lion Publishing, 1999.

¹¹ J.D. Crossan, *The Historical Jesus: The Life of a Mediterranean Jewish Peasant*, Edinburgh: T&T Clark, 1991.

¹² H.S. Reimarus, *Fragments*, trad. D.F. Strauss și C.H. Talbert, Philadelphia, PA: Fortress, 1970; A. Schweitzer, *The Quest of the Historical Jesus. A Critical Study of its Progress from Reimarus to Wrede*, trad. W. Montgomery, NY: Macmillan, 1964 (germ., 1906); W. Wrede, *The Messianic Secret*, trad. J. C. G. Grieg, J. Clarke: Cambridge, 1971 (germ., 1901). Vezi și lucrările menționate mai sus, ale lui Farrar, Mackintosh, Renan.

scepticism exprimat cu precădere de către R. Bultmann.¹³ Potrivit lui nu se poate vorbi despre o reconstituire credibilă și independentă a portretului istoric al lui Isus, deoarece mărturiile NT sunt indirecte, mediate de predicarea bisericii primare, care avea propriile sale vederi clare despre viața lui Isus. Contextul bisericii primare este însă mai dificil de construit, datorită caracterului incipient și variat (multiform) al credinței de la acea dată. Conform lui Bultmann nici nu este nevoie de o astfel de reconstituire, de fapt, mai folositoare fiind re-interpretarea mesajului final despre Isus conform sensibilității și culturii lumii de azi, aplicarea percepțiilor bisericii primare la realitatea bisericii de azi (*demitologizarea* NT). Mulți dintre reprezentanții celui de al doilea demers sunt foști elevi ai lui Bultmann (E. Käsemann, J. Jeremias, G. Bornkamm, etc.).¹⁴ În general, se consideră că acest al doilea demers a eșuat din lipsa unui program clar, a unei metodologii bine definite.

3. Etapa celei de a treia reconstituiri a portretului istoric al lui Isus (*The Third Quest for the Historical Jesus*) a propus o metodologie mai clară, anume contextualizarea lui Isus în cultura iudaică. Expresia „al treilea demers de reconstituire a portretului istoric al lui Isus” (*The Third Jesus Quest*), ca și împărțirea în trei etape, prezentată în această secțiune, îi aparține lui N.T. Wright (1986),¹⁵ care a folosit-o ca să distingă această cercetare de studiile de la începutul sec. 20 și de cele imediat după al doilea război mondial. Wright însuși propune în seria sa de cinci volume *Christian Origins*

¹³ R. Bultmann, „Viewpoint and Method”, în R. Bultmann, *Jesus and the Word*, London: Collins, 1958 (1934), 11-19.

¹⁴ E. Käsemann, „The Problem of the Historical Jesus” în *Essays on New Testament Themes*, London: SCM, 1964, 15-47; G. Bornkamm, *Jesus of Nazareth*, London: Hodder & Stoughton, 1960; J. Jeremias, *New Testament Theology, vol. 1: The Proclamation of Jesus*, London: SCM, 1971; vezi și J. Jeremias, *Parabolele lui Isus*, trad. C. Dumitriu, V. Mihoc, Ș. Matei, București: Anastasia, 2000.

¹⁵ Cf. S. Neill și N.T. Wright, *The Interpretation of the New Testament 1861 - 1986*, Oxford: Oxford UP, 1988 (2), 379-402.

and the Question of God (din care au apărut deja trei volume), un Isus văzut ca profet al venirii iminente a împărăției lui Dumnezeu (un profet ne-apocaliptic, propovăduitor al unei eschatologii realizate), care vestește în primul rând judecata lui Israel din anii 70, ca urmare a respingerii cercetării divine, și de abia în al doilea rând, o judecată finală, a întregii omeniri.¹⁶

Pe deoparte, marele beneficiu al unei astfel de reconstituiri este raportarea consecventă și detaliată a lui Isus la iudaismul timpului Său: „toate reconstrucțiile portretului istoric al lui Isus depind de imaginea pe care o avem despre iudaismul celui de-al doilea templu [post-exilic]”.¹⁷ Ca rezultat, consensul teologic afirmă că Isus aparține iudaismului, și, astfel, nu trebuie interpretat în opoziție cu acesta.¹⁸ Tot de aici derivă, însă, și marele dezavantaj al acestei abordări, anume reducerea lui Isus la problematica iudaismului contemporan cu El, localizarea lui la marginea lumii de atunci, sub forma unui profet radical printre alți profesți radicali, practic necunoscut în imperiul roman, care predica o instaurare în viitorul depărtat a împărăției lui Dumnezeu, o eschatologie neîmplinită, „nerealizată” (E.P. Sanders, G. Vermes; J.D. Crossan, R.W. Funk, H. Koester).¹⁹ Discuțiile cercetătorilor s-au angajat într-o analiză socială

¹⁶ Cf. Wright, *The New Testament and the People of God; Jesus and the Victory of God*; și *Kingdom of God and Son of Man*. Vezi și critica succintă a lui R.H. Gundry, „Reconstructing Jesus”, *Christianity Today*, April 27, 1998, vol. 42, no. 5, 76.

¹⁷ Theissen și Merz, *Historical Jesus*, 147.

¹⁸ Theissen și Merz, *Historical Jesus*, 572. Clasificarea este ușor demodată, deoarece, tot conform lui N.T. Wright, se poate distinge în literatura recentă un al patrulea demers, o revizuire sau reluare din altă perspectivă a celui de al treilea, numit și „demersul reînnoit” (*The Renewed Quest*) care intenționează să contureze un portret al lui Isus văzut ca un profet ne-apocaliptic, și ne-ancorat ferm în iudaismul timpului Său, ci aflat sub influența elenismului (contextul de raportare a lui Isus este contextul Iudaismului elenist, chiar a elenismului propriu-zis; se iau astfel în considerație aspectele novatoare cultural ale creștinismului, universalismul său).

¹⁹ E.P. Sanders, *Jesus and Judaism*, Philadelphia, PA: Fortress, 1985; idem, *The Historical Figure of Jesus*, London: Allen Lane, 1993; G. Vermes, *The Religion*

a integrării lui Isus în iudaism (J.D. Crossan, R.W. Funk), încercând reevaluarea portretului lui Isus și din perspectiva scrierilor necanonice. Autori cum sunt J.D. Crossan, H. Koester, R. Bauckmann analizează astăzi alături de Marcu, Matei, Luca, Ioan, și *Evanghelia lui Toma*, *Evanghelia copilăriei lui Isus după Toma*, *Protoevanghelia lui Iacov*, *Evanghelia secretă a lui Marcu*, *Evanghelia lui Petru*, *Papirusul Oxyrinchus 840*, *Papirusul Egerton 2*, alte evanghelii apocrife.²⁰ Pe lângă aceste surse se pot enumera și

of Jesus the Jew, London: SCM, 1993; G. Vermes, *The changing faces of Jesus*, London: Penguin, 2000; idem, *Jesus the Jew: A Historian's Reading of the Gospels*, London: Collins, 1971; J.D. Crossan, *The Historical Jesus: the Life of a Mediterranean Jewish Peasant*, San Francisco, CA: HarperCollins, 1992; idem, *In Parables: The Challenge of the Historical Jesus*, New York: Harper & Row, 1973; idem, *The Cross that Spoke. The Origins of the Passion Narrative*, San Francisco: Harper & Row, 1988; idem, *Who killed Jesus? Exposing the Roots of Anti-Semitism in the Gospel Story of the Death of Jesus*, San Francisco, CA: HarperSanFrancisco, 1995 (vezi discuția critică a lui R.E. Brown, *The Death of the Messiah. From Gethsemane to the Grave*, 2 vols, New York: Doubleday, 1994, 1317-1349; Wright, *Jesus and the Victory of God*, 47-52); idem, *The birth of Christianity: discovering what happened in the years immediately after the execution of Jesus*, San Francisco, CA: Harper, 1998; idem, *Jesus: A Revolutionary Biography*, San Francisco, CA: Harper Collins, 1993; idem, *The Essential Jesus: Original Sayings and Earliest Images*, San Francisco, CA: Harper Collins, 1995; R.W. Funk (ed), *The Gospel of Mark: Red Letter Edition*, Sonoma, CA: Polebridge, 1991; idem, *Honest to Jesus. Jesus for a New Millenium*, Rydalmere, NSW: Hodder Headline, 1996; R.W. Funk și B.B. Scott (eds), *The Parables of Jesus: Red Letter Edition. A Report of the Jesus Seminar*, Sonoma, CA: Polebridge, 1988; H. Koester, *Ancient Christian Gospels. Their History and Development*, London: SCM, 1990 (vezi critica din T. Fallon și R. Cameron, „The Gospel of Thomas: A Forschungsbericht and Analysis”, *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* II 25.6, 4195-4251; și Meier, *Marginal Jew*, vol 1, 123-139); idem, *Introduction to the New Testament*, 2 vols, Philadelphia, PA: Fortress, 1982.

²⁰ Theissen și Merz comentează că, de pe astfel de poziții, H. Koester „riscă să reconstituie un portret anticanonic al lui Isus” (24, 574); cf. discuția din M. Goodacre, „Comprehensively Questing for Jesus?” o recenzie la G. Theissen și A. Merz, *The Historical Jesus: A Comprehensive Guide*, London: SCM, 1998, apărută în "[http://www. blackwellpublishers.co.uk/ asp/journal](http://www.blackwellpublishers.co.uk/asp/journal)" și în *Reviews in*

textele lui Josephus Flavius, *Testimonium Flavianum* și *Antichități iudaice*, 20.9.1, sursele rabinice (b.Sanhedrin 43a), eleniste (Mara bar Serapion), și greco-romane (Plinius cel Tânăr, Tacitus, Suetonius, și Thallus). Ceea ce dovedesc ele este că oponenții lui Isus, ca și observatorii neutri, îi recunosc existența autentică și menționează fapte atestate și de NT.²¹ Detaliile unui astfel de portret „istoric” reconstituit rămân însă periculos de vagi.

Posibilitatea construirii unui portret istoric minimal al lui Isus, acceptabil de toți cercetătorii, creștini, agnostici, evrei, musulmani, etc., a fost discutată de mulți teologi contemporani. Din cauza diversității de păreri nu s-a putut ajunge la un acord. E.P. Sanders și J.P. Meier cred că este posibilă o astfel de descriere minimală, în timp ce, conform lui J.D. Crossan și a altora, nu se poate stabili nici un fel de consens obiectiv.²² Conform sugestiilor lui J.P. Meier,²³ informațiile despre Isus s-ar putea aduna în două categorii, de tip *primar* - care sunt acceptate în mod general (un consens al savanților creștini sau necreștini), și de tip *secundar* - care țin de stil și detalii specifice autorilor hagiografi ai NT. Informațiile primare se referă la faptul că Isus 1) a avut un mesaj radical, critic față de iudaismul timpului Său; 2) a generat o mișcare ce s-a rupt de acest iudaism; 3) a fost atestat de mulți martori; 4) a avut un mesaj coerent; și 5) a fost respins și executat. Informațiile secundare derivă din sublinierile specifice ale evangheliștilor (caracter aramaic -ebraic, detalii

Religion and Theology 6 (1999), Oxford: Blackwell, 1999, 116-20. J.P. Meier comentează astfel această nouă metodologie: „din punctul meu de vedere, dacă putem folosi evanghelia copilăriei lui Isus după Toma, atunci, la fel de bine, putem folosi și *Alice în Țara Minunilor*” (J.P. Meier, „The Present State of the “Third Quest” for the Historical Jesus: Loss and Gain”, *Biblica* 80 (1999) 459-487, 464).

²¹ Theissen și Merz, *Historical Jesus*, 85.

²² Conform acestei păreri din urmă, creștinismul primar a îmbrăcat multe forme și, dacă s-a aflat în contradicție cu iudaismul contemporan, în același timp a diferit, într-un fel, și de Isus cel istoric, așa încât din datele transmise de creștini nu ar fi posibilă reconstituirea portretului său istoric.

²³ J.P. Meier, *A marginal Jew: Rethinking the historical Jesus*, New York: Doubleday, 1991, vol. 1, 167-195.

palestiniene, note redacționale, contextualizări istorice). Conform datelor *primare*, portretul istoric al lui Isus include următoarele repere esențiale:²⁴

1. Isus și-a început lucrarea în Galileea.²⁵
2. El a fost anunțat și botezat de Ioan Botezătorul și influențat de el în predicarea „împărăției lui Dumnezeu”, în criticarea virulentă a fariseilor și saducheilor.²⁶
3. Isus a lucrat multe vindecări și exorcizări.²⁷
4. El a fost acuzat de conducătorii religioși că lucrează cu puterea satanei.²⁸
5. Rudele lui n-au crezut în El, și s-au temut că Și-a ieșit din minți.²⁹
6. Isus a pus sub semnul întrebării denumirea de „bun învățător” ca o exagerare.³⁰
7. Isus a predicat împărăția lui Dumnezeu („luați împărăția cu năvală”).³¹
În centrul mesajului Său a fost învățătura despre dragostea față de Dumnezeu și față de oameni (Mc. 12:30-31; Mt. 5:43-48, 22:37-39; Lc. 10:27; Lc. 6:27; In. 13:34 -35).
8. Isus a spus multe parabole din care ni s-a păstrat un număr considerabil.³²
9. Isus a criticat aspru închinarea de la Templu.³³

²⁴ Vezi analiza lui Peter Kirby, <http://home.earthlink.net/kirby/writings>.

²⁵ Theissen și Merz, *Historical Jesus*, 164.

²⁶ Theissen și Merz, *idem*, 207.

²⁷ Theissen și Merz, *idem*, 301, 304.

²⁸ Theissen și Merz, *idem*, 76, 297.

²⁹ Theissen și Merz, *idem*, 570, 582.

³⁰ Theissen și Merz, *idem*, 558.

³¹ Theissen și Merz, *idem*, 580. Cf. „At the centre of Jesus” eschatological preaching stands the saving message of the kingly rule of God (basileia tou qeou) which is proclaimed on the one hand as already having come and on the other as imminent” (p. 240). Subiectul a fost extensiv discutat de-a lungul timpului, de un număr impresionant de autori, printre care A. Ritschl, B. Weiss, A. Schweitzer (în cadrul primului demers), C.H. Dodd, W.G. Kummel, R. Bultmann (al doilea demers), și de teologi contemporani cu sunt N. Perrin, J.G. Gager, J.D. Crossan, și M.J. Borg (al treilea demers).

³² Theissen și Merz, *idem*, 338.

10. Ucenicii lui Isus au fugit, când El a fost arestat.³⁴
11. Isus a fost crucificat și s-a proclamat oficial că „acesta este regele iudeilor”.³⁵
12. Unii ucenici au fost dezamăgiți că Isus nu „a eliberat pe Israel”.
13. Învierea lui Isus a fost afirmată cu tărie și a constituit pentru creștini confirmarea jertfei și a mesianității lui.³⁶ Aceasta a modificat percepțiile multora despre Mesia, care a ajuns să fie înțeles ca Mesia al suferinței și al învierii.³⁷

Conform acestor date minime, puse în contextele reconstruite de diverși teologi, pot rezulta diverse tipuri de portrete „istorice” alternative ale lui Isus, fiecare cu nuanțele sale, având poate un singur punct comun: imaginea și mesajul lui Hristos trebuie reconstituite cu ajutorul mai multor surse, nu doar din NT.

Astfel, unii autori prezintă un Isus *mitic*, personajul istoric fiind interpretat conform unei teologii mitice, spiritualizante, înrudite cu gnosticismul și evidentă mai ales în scrierile lui Pavel și ale lui Ioan (E. Doherty; T. Freke, P. Gandy); sau, tot un Isus mitic, unde personajul istoric este reinterpretat conform tradiției eseniene a Învățătorului dreptății (I. Ellegord; G.A. Wells); sau un Isus revoluționar, politic (R. Eisenman); un Isus - *profet* al schimbărilor sociale - un *mesia activist*, dar nu divin (R. Horsley, H. Maccoby; G. Theissen); sau, mai elevat, un Isus al *înțelepciunii* și călăuzirii divine - un rabi itinerant care avea o înțelegere complexă a împărăției lui Dumnezeu și a venirii ei atât în prezent cât și în viitor (J.D. Crossan, R. Funk; B. Mack; S.J. Patterson); ori un Isus spiritual - un *prooroc* care mediază realitatea divină pentru omenire (M. Borg; S. Davies;

³³ Theissen și Merz, *idem*, 432.

³⁴ Theissen și Merz, *idem*, 428.

³⁵ Theissen și Merz, *idem*, 458.

³⁶ Theissen și Merz, *idem*, 474-511. Faptul că Theissen și Merz au decis să discute curajos dovezile și implicațiile învierii într-o carte despre reconstituirea portretului istoric al lui Isus contrastează puternic și fericit cu tendința de evitare a subiectului, prezentă în multe alte studii.

³⁷ Theissen și Merz, *idem*, 538.

G. Vermes); un Isus *profet apocaliptic* (B. Ehrman, G. Lüdemann, J.P. Meier, E.P. Sanders); și, în sfârșit, un Isus care este într-adevăr cunoscut și adevărat ca Fiul lui Dumnezeu (L.T. Johnson, N.T. Wright).

Aceste încercări de „re-istoricizare” alternativă a lui Isus pot crea mult entuziasm arheologic, istoric. Portretele obținute sunt interesante din punct de vedere psihologic, realiste, poate, dar de o veridicitate discutabilă. Multe din ele nu păstrează dimensiunea spirituală și divină a Mântuitorului. Atunci, se poate pune întrebarea legitimă: ce fel de reconstituire a portretului lui Isus este una care trădează mesajul creștin de la începuturi până azi și, în primul rând, mesajul NT? Avem de-a-face cu o agendă științifică sau cu una ideologică, în asemenea demersuri? Cine și ce validează metodologiile de reconstituire a portretului lui Isus, ca să fie în concordanță cu genul de lucrare îndeplinită de El, cu genul de mișcare social-religioasă pe care L-a generat El? Nu în ultimul rând trebuie înțeles că parte integrantă din Isus cel istoric este și existența sa prezentă, glorificată, mărturisită atât de Scriptură cât și de viețile și experiențele creștinilor. Stabilirea portretului lui Isus cel istoric nu este o problemă de arheologie biblică ci una care, include și manifestarea prezentă, suverană, a Mântuitorului Isus Hristos.

În cele ce urmează este prezentată pe scurt relatarea vieții lui Isus așa cum o găsim în evangheliile NT, istoria lucrării și mărturiei de acum 2000 de ani a Fiului lui Dumnezeu,³⁸ conform NT, care, conform predicării apostolice, se află în continuitate esențială cu mesajul lui Isus însuși, și cu lucrarea lui prezentă.³⁹

³⁸ Cf. tratarea mai detaliată din B. Richardson, *Introducere în Noul Testament*, ITBB, București: PlusArt, 1997, 52-106. O reconstituire celebră, în formă de foileton, este G. Theissen, *The Shadow of the Galileean: the Quest for the Historical Jesus in Narrative Form*, trad. J. Bowden, London: SCM, 1987. Un echivalent apropiat, în limba română, este cartea lui Duquesne, *Isus*.

³⁹ M. Bockmuehl, *This Jesus. Martyr, Lord, Messiah*, Edinburgh: T&T Clark, 1994.

Viața și lucrarea lui Isus, armonia evangheliilor

Mărturia evangheliilor despre identitatea și lucrarea lui Isus include cu claritate perspectiva eternă din Ioan 1:1-18. Aici Isus este Cuvântul lui Dumnezeu (Logos) care a participat la creație, fiind de o făptură cu Dumnezeu Tatăl, și, în același timp, viața și lumina oamenilor. Prin El au fost create toate câte există și El este Cel care s-a întrupat în istorie ca să aducă oamenilor mântuirea, revărsarea de har a lui Dumnezeu. Autoritatea acestui portret ni se comunică prin paralele esențiale cu cartea Geneza (Ioan 1:1-18, Matei 1:1-17; Luca 3:23-38, cf. creație, liste, planul lui Dumnezeu în istorie). Autorii evangheliilor văd viața lui Isus ca pe un eveniment de amploare cosmică, de talia creației. Aceeași idee este preluată și de Pavel (cine crede în Isus este o creație nouă...; am fost creați în El; prin El s-au creat toate, etc., cf. 2 Cor. 5:17; Ef. 2:10; Col. 1:16).

După paralela cu Geneza, toate evangheliile pleacă în prezentarea lor de la sublinierea paralelismului dintre Isus și Ioan Botezătorul, el fiind veriga de legătură dintre VT și NT. Relatările NT despre Isus încep, toate cu o problemă de identitate în raport cu profețiile VT: cine este Isus și cine este Ioan Botezătorul? cine este proorocul ca Moise, proorocul ca Ilie, cine este „Acela care trebuia să vină”? Aflăm, în cele din urmă, de la Isus, că Ioan Botezătorul este „Ilie care trebuia să vină”, de la Ioan Botezătorul aflăm că Isus este „Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatul lumii” (Ioan 1: 26-42), iar de la Petru, Pavel și ceilalți aflăm că Isus este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu, Fiul lui David, Domnul, proorocul ca Moise, al doilea Adam.

Lucrarea lui Ioan fusese profețită de Isaia (Is. 40:3) și Maleahi (Mal. 3:1, cf. Mc. 1:1-8, Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-18). Născut într-o familie preoțească, Ioan Botezătorul și-a început predicarea prin anul 25 și a pregătit Calea pentru venirea lui Mesia, vestind venirea împărăției lui Dumnezeu, nevoia de pocăință și de schimbare a vieții, ziua judecății. Se pare că între Ioan și esenieni exista o anumită apropiere (retragerea în pustie, criticarea autorităților din Ierusalim,

vestirea pocăinței). Botezul lui Ioan a încurajat întoarcerea națiunii la Dumnezeu, astfel încât Dumnezeu să îl poată trimite pe Mesia. Prin acest botez Isus a fost prezentat public și dedicat lucrării mesianice. Isus l-a descris pe Ioan ca unul din cei mai mari profeți, venit în duhul lui Ilie (Lc. 7:18-35, Mt. 11:1-14).

Genealogiile: biografie și proclamare, Matei 1:1-17 și Luca 3:23-38

Conform parelelei cu Moise, în Matei, Isus este prințul-moștenitor pus în primejdie de moarte imediat după naștere, izbăvitorul la nașterea căruia mor mai mulți băieți nou-născuți. Iosif și Maria au fugit în Egipt, de unde vor veni înapoi conform profeției, după moartea lui Irod. În contrast cu început dramatic al evangheliei lui Matei, Luca ne descrie nașterea mântuitorului în culori mai deschise: îngerii îl vestesc, cerul se umple de glorie, Simon și Ana proorocesc.

Observăm că nașterea lui Isus este abordată mesianic nu doar biografic, teologic nu doar cronologic. În Matei ea este precedată de genealogia mesianică a lui Isus. În evanghelia lui Luca genealogia încheie narațiunile copilăriei, ca o concluzie la argumentul mesianic deja dezvoltat. Prin reperele lor, genealogiile indică reprezentativitate pentru Israel și reprezentativitate universală, descendența mesianică. Implicit, listele aduc în discuție reabilitarea femeii și a neamurilor prin includerea lor în istoria lui Israel (Tamar, Rahav, Rut și Batșeba, cea care fusese soția lui Urie, hittitul), acțiunea transformatoare a harului lui Dumnezeu în viața celor păcătoși. Diferențele dintre cele două genealogii au atras diverse explicații (de exemplu, că Matei redă linia genealogică naturală a lui Iosif, cea legală, în timp ce Luca redă linia genealogică a Mariei, mama lui Isus).

Cu privire la data nașterii lui Isus, noi comemorăm data de 25 decembrie, dar, de fapt, nu știm timpul exact al nașterii. Se poate să fi avut loc în octombrie - noiembrie, sau în aprilie-mai, când păstorii ieșeau cu turmele pe pășuni. Mai departe, cum Irod cel Mare a murit în 4 î.H., se pare că nașterea lui Isus a avut loc între anii 6-4 î.H. Pe

atunci calendarul roman număra anii de la fondarea Romei (*ad urbe condita*, auc), sistem care a fost folosit până în anul 526 d.H., când împăratul Iustinian a poruncit unui călugăr pe nume Dionisius Exiguus (de origine din Moesia inferioară, Dobrogea azi), să facă un calendar creștin bazat pe data nașterii lui Hristos. Dionisius însă a calculat greșit data nașterii lui Isus (753 *auc*, în loc de 749 sau 748 *auc*). Astfel, Isus s-a născut în anul 6-4 î.H. (a murit în aproximativ anul 30, în timpul procuraturii lui Pilat, anii 26-36).⁴⁰

Nașterea din fecioară

Deși evangheliile nu dau multe detalii despre acest eveniment (doar Luca și Matei se referă la naștere), ceea ce ni se spune atrage atenția asupra divinității, dar și asupra umanității lui Isus, deopotrivă. El a fost conceput prin puterea lui Dumnezeu și născut de fecioara Maria, fără o contribuție bărbătească. Astfel, el a avut un trup omenesc, supus slăbiciunilor, nevoilor, ispitelor, dar acesta a fost un trup fără păcat. În vreme ce NT este clar despre nașterea din fecioară, nu se spune nimic despre actul nașterii în sine. Impresia generală din NT este că Isus s-a născut în mod normal; cu toate acestea, învățături ulterioare au susținut părerea că a avut loc o naștere specială. Ipoteza nașterii speciale și interpretarea informației din NT cu privire la frații și surorile lui Isus ca o referire la verii lui Isus (Mc. 6:3, Mt. 13:55-56) a dus la învățătura eternei feciorii a Mariei,⁴¹ a imaculatei concepții, a înălțării maicii Domnului, etc.⁴²

⁴⁰ Thiessen și Merz, *Historical Jesus*, 160.

⁴¹ Adică, nu doar fecioria conceperii, dar și a nașterii (fecioria *in partu*, teorie dezvoltată aprox. în sec. 3), precum și fecioria după naștere (fecioria *post partum*, aprox. sec. 4-5), cf. A. Kniazev, *Maica Domnului în Biserica Ortodoxă*, trad. L.M. Vasilescu, București: Humanitas, 1998, 27-30.

⁴² Doctrina a fost enunțată la 8 dec. 1854 de papa Pius IX: „Din primul moment al zămislirii sale, prin darul și prin înlesnirea lui Dumnezeu Atotputernic și având în vedere meritele lui Iisus Hristos, Mântuitorul neamului omenesc, Fecioara Maria a fost ferită de orice întinare a păcatului originar” (Kniazev, *Maica Domnului*, 117-134, 229-231). Reluând poziția papei Pius XII (1950, *Lumen*

NT se concentrează, însă, pe alte detalii. Astfel, după naștere Maria s-a conformat cerințelor Legii și Isus a fost circumcis în a opta zi (Lc. 2:21) și la patruzeci de zile după naștere a fost dus la Templu (Lc. 2:22-28; Lev. 12:8). Copilăria lui a fost marcată de binecuvântări și primejdii: păstorii vin să-l vadă imediat după naștere, magii îl vizitează aproximativ doi ani mai târziu și-i aduc daruri (Mt.2:1-12); Irod vrea să-l ucidă, iar Iosif și Maria sunt sfătuiți de un înger al Domnului să fugă în Egipt, de unde revin 2-3 ani mai târziu, după trecerea primejdiei, după moartea lui Irod (Mt. 2:19-23; Lc. 2:29-40). În toate acestea se văd împlinirea profețiilor și a providenței lui Dumnezeu.

Lucrarea lui Isus: o armonie a modelului ioanin și sinoptic

Conform evangheliilor sinoptice, viața lui Isus a parcurs trei mari etape: lucrarea din Galileea, călătoria spre Ierusalim, și ultima săptămână în Ierusalim. Modelul lui Ioan, în schimb, este un model pendulant, cu multe deplasări între Galileea și Ierusalim, sau împrejurările Ierusalimului. Deși nu foarte exact, se pot pune laolaltă informațiile din ambele surse în vederea unei reconstrucții aproximative a lucrării pământești a lui Isus. Datele cronologice oferite incidental sunt însă mai degrabă tentative.

Gentium art. 59), cu privire la fecioria imaculată și înălțarea la cer a Maicii Domnului, papa Ioan Paul II scrie în *Redemptoris Mater* (1987) că „fecioara imaculată, ferită de Dumnezeu de orice greșeală originară, sfârșindu-și viața pe pământ, a fost ridicată cu trup și suflet în slava cerului și preamărită de Domnul ca Împărăteasă a lumii, pentru a fi pe de-a-ntregul asemenea Fiului ei, Domnul Domnilor” (Kniazev, *op. cit.*, 230). Vezi și prezentarea lui J. Pelikan, *Fecioara Maria de-a lungul secolelor. Locul ei în istoria culturii*, trad. S. Palade, București: Humanitas, 1998; R. Laurentin și E.M. Toniolo, *Născătoarea de Dumnezeu în Sfânta Scriptură și în tradiția Bisericii Răsăritene*, Oradea: Logos, 1988; M.I. Miravalle, *Maria. Comântuitoare, mijlocitoare, avocată*, trad. C. Tămaș, București: Ars Longa, 2000.

A. Începutul lucrării lui Isus: Iudeea și Samaria.

Începutul lucrării lui Isus (cunoscut și ca „lucrarea timpurie”, sau „perioada de obscuritate”) a durat aproximativ 8 luni și s-a desfășurat în Iudeea, în prima parte, apoi în Samaria și Galileea (Mc. 1:12-14; Mt. 3:13-4:12; Lc. 3:21-4:13; In. 1:19-4:42). El include botezul și ispitirea lui Isus, prima minune (nunta din Cana), alegerea ucenicilor, primul semn mesianic dat de Paști, prima curățire a Templului (In. 2:13-22; cf. a doua curățire, în Mc. 11:15-19; Mt. 21:12-17; Lc.19:45-48), și ține până la evanghelizarea Samariei (In 4.1-45) și până la prima predică mesianică din Nazaret (Lc. 4), când va începe următoarea etapă, cea a lucrării propriu-zise din Galileea.

B. Marea lucrare a lui Isus în Galileea

Lucrarea din Galileea a durat aproximativ un an și jumătate și a început probabil în toamna anului 27-28. Ea este cunoscută și ca perioada de succes a lui Isus, sau perioada de popularitate, și conține, în principal, trei călătorii de evanghelizare pe care le-a desfășurat Isus în Galileea și prin care a trezit mult interes (călătoriile au avut ca punct de plecare Capernaumul, probabil casa lui Simon Petru). Oamenii din Galileea au fost mai deschiși față de mesajul lui Isus pentru că aici domnea o atmosferă de mai mare libertate, adeseori critică față de Ierusalim. Lucrul acesta va stârni invidia și opoziția conducătorilor din capitală (Mc. 1:14-10:1; Mt. 4:12-19:1; Lc. 4:14-9:9; In. 4:46-54).

Începutul lucrării din Galileea coincide cu retragerea lui Ioan de pe scena publică (întemnițat și executat de Irod, Mt. 11:2-9, Lc. 7:18-35). Isus ține o predică programatică la începutul acestei perioade în sinagoga din Nazaret (Lc. 4:16-30). Citând din Isaia 58:6 și 61:1,2, Isus se prezintă pe sine ca rob al lui Dumnezeu care aduce o epocă de vindecare și înnoire. Pentru că, în același timp, Isus amintește de răzvrătirea istorică lui Israel față de profeți și despre eventualitatea îndreptării mântuirii spre neamuri (Ilie și văduva din Sarepta

Sidonului), naționalismul evreiesc al ascultătorilor îl amenință, de la început, cu moartea.

Fixându-și noua reședință mai la nord, în Capernaum (Mt. 4:13-16; Lc. 4:31), lângă Marea Galileii, Isus împlinește profețiile VT și începe lucrarea alegându-și primii ucenici dintre pescarii muncitori din localitate (Mc. 1:16-20; Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11): Petru, Andrei, Iacov, Ioan. Isus predică, vindecă, exorcizează, se îngrijește de familiile ucenicilor Săi (soacra lui Petru, Mc.1:29-34; Mt. 8:14-17; Lc. 4:38-41).

1) *Prima călătorie a lui Isus prin Galileea*, Mc. 1:35-39; Mt. 4:23-25; Lc. 4:42-44. Isus a vizitat sinagogile, a predicat și a făcut multe vindecări: un lepros (Mc. 1:40 -45; Mt. 8:2-4; Lc. 5:12-16); un om paralizat, coborât prin acoperiș (Mc. 2:1-12; Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26); un alt paralizat în Ierusalim, în ziua Sabatului (In.5:1-47), un om cu mâna atrofiată (Mc. 3:1-6; Mt. 12:9-14; Lc. 6:1-11), etc. Isus îl cheamă pe Matei (Levi, fiul lui Alfeu), care dă o masă mare cu această ocazie (2:13-17; Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32. Isus își justifică vindecările de Sabat și închinarea mai liberă a ucenicilor săi (lipsa posturilor, nefolosirea spălărilor rituale, etc; Mc. 2:18-22; Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-34) printr-o teologie a eliberării și a epocii noi, a domniei Mirelui.

După o noapte de rugăciune, Isus alege în mod special grupul celor doisprezece apostoli (Mc. 3:13-19, Lc. 6:12-16). NT prezintă în mai multe locuri lista celor 12 (Mt. 10:2-4; Mc. 3:16-19; Lc. 6:14-16; Fapte 1:13): Simon Petru și Andrei (frați), Iacov și Ioan (fiii lui Zebedei, numiți și „fii tunetului”, *boanerges*), Filip și Bartolomeu (Natanael), Matei vameșul (Levi, fiul lui Alfeu) și Toma (numit și „geamănul”), Iacov (fiul unui alt Alfeu), Simon Canaanitul (numit și „zelotul”), Iuda zis și Tadeus sau Levi (fiul unui alt Iacov), și Iuda din Kariot (sau Iscarioteanul). Unsprezece sunt din Galileea iar Iuda este din Iudeea. Prezența diminutivelor indică o prietenie, o legătură deosebită între cei doisprezece apostoli și Isus.

Predicile lui Isus au câteva teme recurente: împărăția lui Dumnezeu, interpretarea mai pură și mai strictă a Legii (mai drastică, dar și mai plină de dragoste, mai aproape de spiritul ei), de către Isus care are o autoritate specială, recunoașterea nevoii de mântuire și de încredere în Dumnezeu, iubirea între oameni, rugăciunea, misiunea, etc. Predicile au fost ținute în diverse locuri: în barcă la marginea lacului, pe munte, pe câmp (podiș), în case, la masă, și se poate ca Isus să fi repetat anumite subiecte în diverse locuri și diverse ocazii. Memorabile au fost predica de pe munte (Mt. 5:1-8:1), și, în prezentarea lui Luca, predica de pe câmpie (Lc. 6:17-49). Anumite pasaje din predica de pe munte din Matei le găsim la Luca, în alte contexte (Lc. 11:1-4, 9-11; 12:22-34). Efectul predicilor lui Isus a fost covârșitor: mulțimile veneau să-L asculte pentru că El vorbea cu înțelepciune și autoritate.

În tot acest timp Isus a vindecat și a predicat asistat de ucenicii Săi. Anumite vindecări par să prevestească evanghelizarea neamurilor, precum și jertfa și învierea sa (de exemplu, vindecarea robului unui centurion din Capernaum, Mt. 8:5-13, Lc. 7:1-10; învierea fiului unei văduve din Nain, Lc. 7:11-17; iertarea păcatelor unei prostituate, în casa lui Simon fariseul, Lc. 7:36-50). Cu autoritate mesianică Isus ceartă cetățile care nu se pocăiesc, în ciuda minunilor întâmplare (Mt. 11:20-30). Felul în care Isus înțelege să acționeze mesianic, pare însă să nelămurească pe unii credincioși, de exemplu, pe Ioan Botezătorul și pe ucenicii lui (Mt. 11:2-9 și Lc. 7:18-35). Este posibil ca Ioan să se fi întrebat dacă nu cumva modelul său mesianic nu corespunde cu cel urmat de Isus, și astfel, are fi doi Mesia care trebuie să vină, unul profetic (ca Moise) și altul militar, regal (ca David): „Tu ești Acela care are să vină sau să așteptăm pe altul?” (Lc. 7:19-20).

2) *A doua călătorie evanghelistică în Galileea.* Isus este însoțit de cei doisprezece apostoli, care intră într-un stadiu mai avansat al pregătirii lor, și de un grup de femei credincioase care ajutau lucrarea mesianică slujind și contribuind cu veniturile lor particulare, Lc. 8:1-3. Aceasta arată că lucrarea lui Isus beneficia de o anumită

organizare, nefiind un fel de haiducie profetică, o predicare itinerantă neplanificată (cf. modelul lui Crossan despre Isus ca un filozof cinic itinerant).

Isus răspunde acuzațiilor că ar lucra cu puteri demonice (Beelzebub) și vorbește despre „păcatul de neiertat” că are loc atunci când intenționat identifiți Duhul Sfânt cu un duh demonic (Mc. 3:20-30; Mt. 12:22-37). Semnul autorității mesianice a lui Isus este semnul supraviețuirii lui Iona după trei zile petrecute în pântecul peștelui, o referință la înviere și la providența lui Dumnezeu (Mt. 12:38-45). Proclamarea despre Sine a lui Isus a devenit foarte radicală și îndrăzneată, iar confruntarea cu iudeii, foarte acută; chiar și rudele lui Isus cred în acest moment că Isus ar trebui să reducă intensitatea dezbaterilor mesianice cu fariseii și saducheii (Mc. 3:31-35; Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21).

Ca rabin învățat, Isus spune multe parabole despre împărăția lui Dumnezeu (Mc. 4:1-34; Mt. 13:1-53; Lc. 8:4-21). Scopul pedagogic al parabolilor este multiplu: uneori Isus vorbește în pilde ca să fie înțeles mai bine (Mc. 4:33; Mt. 13:34-35), alteori, ca o adaptare temporară la incapacitatea de înțelegere a ucenicilor (In. 16:25; Mc. 4:34), iar alteori ca să nu fie înțeles de oamenii care l-au respins și căutau să-l ucidă (Lc. 8:10). În ultimul caz, pildele sunt o expresie a judecății lui Dumnezeu asupra celor care „aud, dar nu înțeleg, se uită, dar nu văd”.

Dovezile mesianice continuă cu arătarea puterii lui Isus asupra naturii, de exemplu când liniștește furtuna pe marea Galileii (Mc. 4:35-41; Mt. 8:18, 23-27; Lc. 8:22 -25), și izgonește demonii (Mc. 5:1-20; Mt. 8:28-34; Mt. 9:27-34; Lc. 8:26-39). De asemenea, după ce se întoarce la Capernaum, Isus o vindecă pe fata lui Iair și pe femeia care suferă de o hemoragie incurabilă (Mc. 5:21-43; Mt. 9:18-26; Lc. 8:40 -56). În Nazaret Isus este respins a doua oară (Mc. 6:1-6; Mt. 13:54-58), și nu poate face decât câteva minuni, din cauza necredinței locuitorilor, după care își părăsește orașul natal, gata de a treia călătorie.

3) *A treia călătorie în Galileea* (Mc. 6:6b-13; Mt. 9:35-11:1; Lc. 9:1-6). Din punct de vedere pedagogic Isus adoptă acum un alt mod de a-și educa ucenicii. În timpul acestei a treia călătorii, El îi trimite înainte pe ucenici să vestească evanghelia ei înșiși, în echipe de câte doi. Cifra 2 semnifică o mărturie demnă de crezare (Deut.19:15). Nu știm de câte ori i-a trimis Isus pe ucenici. Marcu și Matei pomenesc o trimitere, a celor 12; Luca amintește de două trimiteri: a unui grup lărgit de 70-72 de ucenici și a celor 12; Ioan nu consemnează nici o trimitere. Este posibil ca Isus să fi lucrat și cu un grup mai larg de ucenici, dar să se fi concentrat, în general, doar pe cei 12. Trimiterile multiple dovedesc un program destul de consecvent (instrucțiunile date ucenicilor în ambele instanțe sunt asemănătoare). Cu ocazia aceasta apare și tema lucană a raportului misionar, sau de lucrare (ucenicii dau raport lui Isus; cei doi care călătoresc spre Emaus, Filip, Barnaba și Pavel, chiar Petru vor da raport apostolilor din Ierusalim, etc.).

C. Perioada retragerilor (Mc. 6:30-9:50; Mt. 14:13-18:35; Lc. 9:10-62; In. 6:1-7:10)

Această perioadă urmează primilor doi ani de lucrare, și marchează o nouă schimbare de metodă. Isus se concentrează mai mult pe pregătirea ucenicilor Săi. Datorită popularității crescânde, dar și datorită ostilității tot mai mari din partea liderilor (farisei, saduchei, cărturari și irodieni, Irod Antipa, etc.), Isus se retrage adesea, căutând să stea mai mult timp cu ucenicii.

(a) Prima retragere are loc în Betsaida, în nordul mării Galileii. Poporul l-a urmat și acolo, însă, și Isus, în final, după ce i-a învățat, le-a dat hrană înmulțită miraculos (prima înmulțire a pâinilor și peștilor, pentru 5,000 de persoane, Mc. 6:30-44; Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17, In. 6:1-13). Ca urmare, mulțimea vrea să-L proclame rege, dar Isus refuză și traversează lacul (Mc. 6:45-46; Mt. 14:22-23; In. 6:14-15). Traversarea este prilej de a-și manifesta mesianitatea față de ucenici (umblarea pe mare a lui Isus și a lui Petru, Mc. 6:47-52; Mt. 14:24-33; In. 6:16-21). La sosire, Isus se întâlnește din nou cu

poporul, apoi merge în Capernaum, unde discută în termeni „tari”, nemoderați, despre Sine ca pâine a vieții și despre sângele Său ca hrană spirituală (In. 6:22-71). De aceea, mulți îl părăsesc. Primejdia de a deveni rege trecuse, însă, deocamdată. Ucenicii lui, cei ce mai rămăseseră cu El, sunt acuzați că nu respectă tradițiile fariseilor, posturile, ceremonialul curățirii, etc. (Mc. 7:1-23 și Mt. 15:1-20).

(b) A doua retragere are loc la părăsirea Capernaumului. Isus a plecat cu ucenicii Săi spre în regiunea muntoasă a coastelor feniciene (Tir-Sidon), care nu se afla sub jurisdicția lui Irod Antipa. Aici continuă seria minunilor, dar în ritm mai redus (vindecarea fiicei femeii siro-feniciene, Mc. 7:24-30 și Mt. 1:21-28). Traversează apoi munții Hermonului și merge în sud, spre Decapolis, unde înmulțește din nou pâinile și peștii, de data aceasta pentru 4,000 de persoane (Mc. 7:31-8:9; Mt. 15:29-38; cf. Mc. 8:19-21). Opoziția fariseilor și saducheilor crește și Isus pomenește iar de semnul lui Iona, referindu-se la moartea și învierea sa (Mc. 8:10 -12; Mt. 15:39-16:4).

(c) A treia retragere, are loc în regiunea Cezareei lui Irod Filip. Aici vindecă un orb în Betsaida și-i avertizează pe ucenici împotriva aluatului fariseilor și saducheilor (felul lor de învățătură; Mc. 8:13-26 și Mt. 16:5-12). Tot aici are loc și Marea mărturisire a lui Petru (Mc. 8:27-30; Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21). Isus vorbește clar despre moartea sa în Ierusalim, ca Mesia al suferinței și răscumpărării. Revelația mesianității este întărită prin Transfigurarea de pe munte, șase zile mai târziu (Mc. 9:2-13, Mt. 17:1-14, Lc. 9:28-36; cf. In. 1:14 și 2 Pt. 1:18), și de alte minuni (Mc. 9:14-29, Mt. 17:14-20; Lc. 9:37-43).

Isus s-a întors apoi în Galileea și s-a îndreptat spre Capernaum (Mc. 9:30-32; Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45). Hotărârea de a se întoarce la Ierusalim și de a muri acolo fusese deja anunțată. Acum se făceau ultimile pregătiri. Isus plătește taxa către templu (Mt. 17:24-27). Îi învață pe ucenici smerenia și îngăduința (Mc. 9:33-50; Mt. 18:1-18; Lc. 9:46-50), și dedicarea (Mt. 8:19-22 și Lc. 9:57-62). Isus cumpănește bine momentul sosirii și refuză sfatul rudelor de a merge pe față la sărbătoarea corturilor, în septembrie (In. 7:2-9). Pe față,

după atâtea minuni, avea să meargă de Paști. Faptul că a ales să treacă prin Samaria, în drum spre o sărbătoare în Ierusalim, i-a iritat pe localnici (Lc. 9:51-56, In. 7:10).

D. Ultima perioadă: Ierusalim (Iudeea, Perea), ultimul drum la Ierusalim

Perioada din toamnă până în primăvară, de Paști, Isus a petrecut-o vestind împărăția lui Dumnezeu în Iudeea și Perea, lucrare pe care a început-o la sărbătoarea corturilor, în septembrie, în Ierusalim. Sosind pe la mijlocul sărbătorii, Isus începe să învețe în Templu (In. 7:11-52), iar în ultima zi a strigat că El este „apa vieții” (aluzie la izvorul din stâncă, în pustie, care a țâșnit la cuvântul lui Moise). Isus spune că El este și „lumina lumii” (In. 8:12-59), și vindecă un orb din naștere (In. 9:1-41), ceea ce îi antagonizează și mai mult pe conducători. În final, Isus subliniază că El este Păstorul cel bun (In. 10:1-21).

Unii autori consideră că acum, după mărturia dată în Ierusalim, Isus a plecat în Iudeea și de aici a trimis în misiune 70 de ucenici (Lc. 10:1-24). În timpul călătoriei sale, conform schemei lui Luca, Isus a stat de vorbă cu oamenii, a spus numeroase pilde, a fost invitat la masă, a dat învățătură, și a făcut numeroase minuni. Pilda samariteanului cel milostiv indică felul în care trebuie ajutat orice semen al nostru lovit de nenorocire (pilda nu lasă loc justificărilor și îndreptățirilor). În concordanță cu Ioan, Luca ne lasă să înțelegem că în această perioadă Isus a vizitat mai des casa Mariei, Martei și a lui Lazăr, prietenii Săi (Lc. 10:38-42). Timpul acesta este timpul în care Isus îi învață pe ucenici multe lucruri despre importanța rugăciunii (cf. rugăciunea Tatăl Nostru, care este posibil să se fi transmis pe mai multe filiere, Lc. 11:1-13; Mt. 6). Isus este invitat la masă de către farisei și deschide discuții despre adevărata evlavie (Lc. 11:37-54). El le judecă ipocrizia și subliniază nevoia pocăinței (Lc.13:1-9). Adevăratul om evlavios se îndură de cel care suferă, acceptând vindecarea lui chiar și în ziua sabatului (Lc. 13:10-21). Isus este cu adevărat Hristosul și spune lucrul acesta clar, la sărbătoarea Dedicării

Templului, în decembrie (*cf.* Iuda Macabeul, 165 d.H.), dar conducătorii religioși încearcă să-l ucidă.

În următoarele trei luni Isus a fost în regiunea Perea, la est de Iordan, teritoriu aflat sub jurisdicția lui Irod Antipa. Evenimentele de bază din timpul acestei lucrări sunt: minunile și învățăturile date în interiorul Pereeii; o călătorie în apropierea Ierusalimului; o călătorie în regiunea Efraim din Iudeea; o călătorie prin Samaria în Galileea. Punctul de reper al acestei perioade este învierea lui Lazăr (In. 11:1-44). Mai întâi, Isus s-a retras în Betania din estul Iordanului (In. 10:40-42). Apoi a vizitat Perea (Lc. 13:22-30), unde a continuat să fie urmărit de oamenii lui Irod (Lc. 13:31-35). Este invitat la masă de liderii fariseilor pe care îi contrariază din nou prin pildele sale avertizând asupra pedepsei lui Dumnezeu în cazul respingerii pocăinței, și anunțând evanghelizarea păcătoșilor și a neamurilor (Lc. 14:1-24; *cf.* 15:1-32). Isus dorește ca cei care îl urmează să facă o opțiune bine gândită, nu de circumstanță (Lc. 14:25-35). Ca să crezi în El este suficientă mărturia Scripturilor (pilda despre bogatul și Lazăr, Lc. 16:1-31). Ucenicii lui Isus sunt oameni de caracter (Lc. 17:1-10).

După învierea lui Lazăr, complotul împotriva lui Isus devine mai hotărât (In. 11:45-54). Isus se retrage în orașul Efraim, aproximativ 30 km nord de Ierusalim, și apoi undeva în apropierea Galileii. Vindecă pe bolnavi (10 leproși, Lc. 17:11-19), vestește împărăția lui Dumnezeu (Lc. 17:20-37), dă învățături despre rugăciune (Lc. 18:1-14), și mai târziu revine în Perea. Aici învață despre divorț (Mc. 10:1-12 și Mt. 19:1-12), despre smerenia ca a unui copil (Mc. 10:13-16; Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17) și despre bogății și ascultarea de Dumnezeu (tânărul bogat, Mc. 10:17 -31; Mt. 19:16-20; Lc. 18:18-30).

În ultimul Său drum spre Ierusalim, Isus pleacă din Perea, traversează Iordanul în apropiere de Ierihon, și întârzie în oraș, prilej de a clarifica din nou Mesianitatea sa. Își anunță din nou moartea și învierea (Mc. 10:32-34; Mt. 20:17-19; Lc. 18:31 -34), îi ceartă pe ucenici cu privire la întăietate (Mc. 10:35-45; Mt. 20:20-28), vindecă

doi orbi (unul fiind Bartimeu; se poate că cei doi l-au însoțit pe Isus până la ieșirea din Ierihon: Marcu spune că vindecarea a avut loc „când a plecat din Ierihon”, dar Matei și Luca descriu că s-a petrecut la „sosirea lui în Ierihon”, Mc. 10:46-52; Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43). Foarte importantă este convertirea lui Zacheu, vameșul, și faptul că Isus se invită la masă în casa lui (Lc. 19:1-10). De la fiecare se cere după cât i s-a dat (pilda polilor, Lc. 19:11-28). Ultima călătorie spre Ierusalim este prezentată în format mai lung, în evangheliile sinoptice, mai ales în Luca.

E. Ultima săptămână în Ierusalim. Jertfa și Învierea (Mc. 11:1-14:26; Mt. 21:1-26:16; Lc. 19:29-22:39; In. 11:55-18:1)

Această perioadă ocupă între o treime și o jumătate din cuprinsul celor patru evanghelii. Este, într-un fel, centrul evangheliei: Isus afirmă pe față că este Mesia, răspunde tuturor întrebărilor capcană și El însuși pune întrebări încuietore, din care se vedește reaua-voință și ipocrizia liderilor, faptul că nu cunosc Scripturile, nici puterea lui Dumnezeu.

Duminică, Isus intră în Ierusalim cu mulțimile de pelerini veniți la sărbătoarea Paștelor (Mc. 11:1-11; Mt. 21:1-11; Lc. 19:29-44; In. 12:12-19). Mulțimea îl aclamă, preoții protestează. Isus intră în Templu, dar, fiind seară, se întoarce în Betania (3-4 km), unde este găzduit, probabil, de Lazăr, Marta și Maria.

Luni, Isus se reîntoarce și curăță Templul (Mc. 11:15-19; Mt. 21:12-27; Lc. 19:45-48). Având în vedere că îl mai curățise o dată, la începutul lucrării sale (In. 2:13-22), această repetare a tensionat atmosfera foarte mult.⁴³ Debutul în forță al sărbătorii atrage atenția unor evrei eleniști care vor să vorbească cu Isus (In. 12:20-36). Isus este foarte conștient că trebuie să moară ca să aducă roadă.

Marti a fost, cum se pare, cea mai lungă și mai dificilă zi a ultimei săptămâni a lui Isus, în Ierusalim. Ziua începe prin constatarea

⁴³ Se poate pune întrebarea de câte ori a curățit Isus Templul: o dată, de două ori, sau de fiecare Paște (de trei ori)?

uscării smochinului neroditor, vizitat cu o zi mai înainte (Mc. 11:20-25; Mt. 21:20-22; Lc. 21:37-38). Apoi, a început lunga confruntare cu liderii și învățații zilei. Preoții îi cer lui Isus, mai întâi, să explice cu ce autoritate a curățit Templul și să dă învățătură. Isus le răspunde cu o contra-întrebare despre autoritatea lui Ioan Botezătorul și îi acuză indirect prin pilda fiului de împărat (Mc. 11:27-12:12; Mt. 21:23-22:14; Lc. 20:1-19). O a doua întrebare, este o capcană politică despre tributul către Cezar și primește de la Isus răspunsul celebru „dați Cezarului ce este al Cezarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu” (Mc. 12:13-17; Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26). I se pune apoi o întrebare de teologie și etică, cu privire la posibilitatea sau imposibilitatea învierii (Mc. 12:18-27; Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40). Isus le răspunde că ei se rătăcesc din cauză că nu cunosc Scriptura, nici puterea lui Dumnezeu, și îi pune în fața unei dileme teologice: dacă nu e viață după moarte și înviere, cum se poate ca un Dumnezeu prin excelență al vieții, să se denumească pe Sine cu numele unor morți când se prezintă ca „Dumnezeul lui Avraam, Isaac și Iacov”? Ultima întrebare are de a face cu o verificare a ortodoxiei teologice a lui Isus (care este „prima poruncă”, Mc. 12:28-34; Mt. 22:34-40). Isus răspunde cum se cuvine și, suplimentar, pune și El o întrebare despre identitatea lui Mesia: ce relație este între Mesia și David („fiu” sau „Domn”), și ce relație este între Dumnezeu, Domnul, și Mesia, dacă David îl numește tot „Domn” și pe acesta (Mc. 12:35-37; Mt. 22:41-46; Lc. 21:41-44)? Implicațiile erau clare și îl exonerau pe Isus de acuzațiile de mai târziu, că, anume, se auto-proclamă „Fiul lui Dumnezeu”.

Ultimele două intervenții ale lui Isus sunt foarte importante. Mai întâi, El îi acuză direct de ipocrizie și necredință pe farisei și pe cărturari (Mc. 12:38-40; Mt. 23:1-39; Lc. 20:45-57), și, prin contrast, o laudă pe o văduvă săracă (Mc. 12:41-44 și Lc. 21:1-4). Apoi, ține marele discurs apocaliptic despre a doua sa venire și despre distrugerea Ierusalimului (Mc. 13; Mt. 24-25; Lc. 21), cu care ocazie spune mai multe pilde importante despre împărăția cerurilor: despre smochin, despre stăpân și portar, despre stăpân și hoț, robul înțelept,

cele zece fecioare, pilda talanților. Isus își prevestește din nou răstignirea în timp ce membrii Sinedriului Îi pun la cale moartea (Mc. 14:1-2; Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2. Tot marți, Isus este invitat în Betania, la o masă și este uns cu mir, un act pe care Isus îl prezintă ca pe un semn al morții sale iminente (Mc. 4:3-9; Mt. 26:6-13; In. 12:2-8). Iuda va fi scandalizat de risipa de mir și se hotărăște să îl vândă pe Isus (Mc. 14:10-11; Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6).

Miercuri, Isus încetează această intensă expunere publică și rămâne în Betania.

Joi, Isus merge în Ierusalim, unde făcuse deja pregătiri pentru Paște, într-o „cameră de sus” (Mc. 14:12-17; Mt. 26:17-20; Lc. 22:7-16). Isus instituie Cina creștină (euharistia; Mc. 14:22-25; Mt. 26:26-29; Lc. 22:17-20; 1 Cor. 11:23-26), se dă exemplu de slujire la masă și în general (In. 13:1-20; Lc. 22:24-30), îi pregătește pe ucenici pentru evenimentele gata să se întâmple (prezice trădarea lui Iuda, și lepădarea lui Petru; Mc. 14:18-31; Mt. 26:21-35; Lc. 22:21-34, In. 13:36-38), le anunță venirea Duhului Sfânt și le dă porunca de a rămâne în El și de a se iubi unii pe alții (In. 13:31-35; 14:11-33), înalță „rugăciunea domnească” - o rugăciune de mijlocire (In. 17:1-26), merge cu ei în Ghetsimane unde va avea loc actul final al trădării și arestării (Mc. 14:32-52; Mt. 26:36-56; Lc. 22:40-53; In. 18:1-12).⁴⁴ Isus este dus înaintea lui Ana, fost mare preot și socrul lui

⁴⁴ Cina este înfățișată în mod deosebit de Ioan și de sinoptici, cu diferențe chiar și între sinoptici (Mt. și Mc. pomenesc de o frângere a pâinii și o cupă cu vin; Lc. pomeneste de o frângere a pâinii și două ridicări ale cupei de vin, așa cum, de fapt, se făcea de Paștele evreiesc; Ioan nu pomeneste de simbolul vinului și al pâinii). Ioan menționează că cina a avut loc „înainte de praznicul Paștelor” (In. 13:1), dar spune că Isus a fost răstignit în ziua Pregătirii Paștelui (In. 19:14; cf. In. 18:28, 19:31), ceea ce ar însemna că Cina a avut loc cu o zi înainte, în ajunul pregătirii Paștelui. Conform lui Matei cei 12 și Isus au mâncat masa de Paște în ziua întâi a praznicului Azimilor (Mt. 26:17), la fel Marcu (Mc. 14:12) și Luca (Lc. 22:7). Expresia „înainte de praznicul Paștelor” [πρὸ δε τῆς ἑορτῆς τοῦ πασχα], denota, însă, noaptea de dinaintea sabatului de Paști, adică, tot joi seara, ca și în evangheliile sinoptice, pentru că ziua „pregătirii Paștelui” era, de fapt, ziua pregătirii sabatului de Paște (In. 19:31). Vezi, J.B. Segal, *The Hebrew*

Caiafa (In. 18:13,14, 19-20), apoi la Caiafa (Mc. 14:54, 66-72; Mt. 26:58, 69-75; Lc. 22:54b-62; In. 18:15-18, 25-27), unde este lovit, batjocorit, acuzat în mod fals, și condamnat la moarte. În atmosfera tensionată, Petru se leapădă de Isus, de trei ori.

Vineri, în grabă, are loc și judecata, și condamnarea și răstignirea lui Isus, totul în mai puțin de 24 de ore.⁴⁵ După sentința la pedeapsă cu moartea, Isus este predat lui Pilat (Mc. 15:1a; Mt. 27:1; Lc. 22:66-71). Pilat îl interoghează (Mc. 15:1b-5; Mt. 27:2, 11-14; Lc. 23:1-5; In. 18:28-38) și se gândește să folosească politic acest prilej pentru a-și îmbunătăți relațiile cu Irod. Irod îl batjocorește pe Isus și îl trimite înapoi la Pilat (Lc. 23:6-12). Pilat este șantajat politic de preoți, de farisei și de irodieni, să le confirme sentința deja dată, deși el afirmă că nu găsește vreo vină în Isus (Mc. 15:6-15; Mt. 27:15-26; Lc. 23:13-25; In.18:39, 19:16). La adăpostul strigătelor mulțimilor Pilat îl condamnă pe Isus la crucificare. În prealabil, soldații romani îl batjocoresc și îl biciuiesc (Mc. 15:16-19; Mt. 27:27-30), și îl umilesc obligându-l să-și poarte crucea până la Golgota (Mc. 15:20-23; Mt. 27:34; Lc. 23:26-33; In. 19:17).⁴⁶

Aproximativ la ceasul al șaselea (ora 12.00 am) Isus a fost osândit și răstignit între doi tâlhari (Mc. 15:24,32; Mt. 27:35-44; Lc. 23:33b-43; In. 19:18-27). Un întuneric dens s-a lăsat de la ora 12 la 15, când Isus a strigat „Eloi, Eloi, lama sabachtani?” și și-a încredințat Duhul în mâinile lui Dumnezeu Tatăl (Mc. 15:33-37; Mt. 27:45-50; Lc.

Passover: From the Earliest Times to A.D. 70, London: Oxford UP, 1963, 36-37, în Beasley-Murray, *John*, 225.

⁴⁵ Fruma scrie „Procesul lui Isus s-a desfășurat în fața unei autorități dictatoriale [Sanhedrinul, n.m.] care era și parte în proces și care judeca propria cauză, simțindu-se amenințată de învățătura și activitatea celui judecat (*Procesul*, 320). Despre teoriile procesului lui Isus, vezi Fruma, *Procesul*, 52-100.

⁴⁶ Evreii au recurs și în alte ocazii la delegații la Roma care să se plângă de guvernatorii romani. De exemplu, Filon a condus o astfel de delegație a iudeilor din Alexandria, la împăratul Caius Caligula, în anul 40, ca reacție față de manifestările antisemite recente (Filon, *Legatio ad Gaium*). El are o notă interesantă despre faptul că Pilat avea un caracter inflexibil, aspru, și hotărâse mai multe execuții sumare, nedrepte, ale evreilor (*Legatio ad Gaium*, 299-305).

23:44-46; In. 19:28-30). Moartea lui Isus a fost însoțită de fenomene neobișnuite, cum sunt ruperea catapetesmei din Templu (a perdelei interioare), apariția unui cutremur în Ierusalim, și învierea unor sfinți din vechime, care au adus o mărturie aparte despre moartea și învierea lui Isus (Mc. 15:38-41; Mt. 27:51-56; Lc. 24:45-49).

Realitatea fizică a morții lui Isus a fost verificată de soldații romani, iar trupul i-a fost îmbălsămat de un grup de femei și de Nicodim, cu mir și parfum adus de acesta din urmă, după care a fost depus într-un mormânt al lui Iosif din Arimatea, înainte de apusul soarelui (Mc. 15:42-46; Mt. 27:57-60; Lc. 23:50-54; In. 19:31-42). Mormântul a fost sigilat oficial și s-a pus o pază militară ca să împiedice demonstrațiile pro sau contra, sau atacurile vreunui grup de adepți, până după sabat (Mc. 15:47; Mt. 27:61-66; Lc. 23:55-56).

Duminică, a avut loc învierea (Mc. 16:1-20; Mt. 28:1-20; Lc. 24:1-53; In. 20:1-21; In. 21:1-23). Marcu, Luca și Ioan, ne dau informația că Isus a înviat în prima zi a săptămânii, dimineața devreme. Matei pare să plaseze momentul învierii lui Isus sâmbătă seara (Mt. 28:1). Se pare că mormântul a fost vizitat de două ori: prima oară de câteva femei, sâmbătă seara (Mc. 16:1, Mt. 28:1), după care acestea s-au întors din nou duminică dimineața, ca să îmbălsămeze mai bine trupul lui Isus. Între timp, a avut loc învierea: un înger a deschis mormântul, un cutremur a zguduit locul, iar soldații au căzut cu fața la pământ, înspăimântați (Mt. 28:2-4). Duminică dimineața femeile au găsit mormântul gol (Mc. 16:2-4, Lc. 24:1-3; In. 20:1). Doi îngeri (ca doi tineri în alb) le-au apărut (Mc. 16:5-8; Mt. 28:5-8; Lc. 24:4-8) și le -au dat vestea bună, după care ele au plecat să-i anunțe pe ucenici. Ioan și Petru au alergat și au găsit mormântul gol. Maria Magdalena, cea care s-a întâlnit cea dintâi cu Isus cel înviat, a rămas în urma celorlalte femei, probabil, care au plecat să-i anunțe pe ucenici, și atunci L-a văzut și a vorbit cu Mântuitorul, după care a plecat și ea să ducă vestea celorlalți.

Evangheliile consemnează că Isus le-a apărut ucenicilor în Galileea și în împrejurimile Ierusalimului, de mai multe ori. S-a arătat lui Cleopa și tovarășului său, pe drumul spre Emaus; s-a arătat lui Petru,

în ziua învierii; s-a arătat apostolilor și celor care erau cu ei în camera de sus, cu dovezi ale învierii sale fizice (o dată și lui Toma); s-a arătat la marea Galileii, câtorva ucenici - și l-a reabilitat pe Petru; s-a arătat ucenicilor înainte de înălțare. Conform Mt. 28:16,17 și 1 Corinteni 15:6, Isus s-a arătat unei mulțimi mai mari. În 1 Cor. 15:7 este pomenită și o arătare către Iacov, fratele Domnului. NT nu dă numărul total (complet) al arățărilor lui Isus, nici le descrie pe cele amintite cu aceeași precizie a detaliilor. Mesajul este totuși clar: dovezile învierii sunt covârșitoare, sunt multiple, sunt de tipuri diferite. După înălțare, NT mai menționează că Isus cel înviat și glorificat s-a arătat lui Pavel, pe drumul Damascului (Fapte 9:3-6), lui Anania - ucenicul care s-a rugat pentru Pavel (Fapte 9:10-16), lui Ștefan, martirul (Fapte 7:55-56), și lui Ioan, apostolul, în Patmos (Apoc. 1:10-20). Supremația universală a lui Isus și divinitatea sa sunt evidente astfel după înviere și înălțare, ca și caracterul real, fizic, al învierii și umanității sale. În numele jertfei sale se propovăduiește iertarea păcatelor, și nașterea din nou, spirituală, dobândirea vieții veșnice, reîmpăcarea și re-crearea întregului univers, restaurarea vieții oamenilor într-un cosmos al armoniei și al neprihănirii.

Sugestii pentru discuții extinse: metoda misionară a lui Isus

Studiați următoarea trecere în revistă a metodei misionare a lui Isus. Ce aspecte vă atrag atenția și credeți că pot fi aplicate și azi?

- a. Isus își începe lucrarea prin ascultarea botezului (Ioan B.); prin claritatea deciziei interioare (ispitirea din pustie); prin afirmarea mesajului său – a programului său - în sinagoga din Nazaret.
- b. Isus străbate regiunile familiare mai întâi, în Galileea, apoi merge în Iudeea. Isus proclamă împărăția prin sate și orașe.
- c. Isus organizează ucenicii: un cerc apropiat (apostolii), un grup mai departat (cei 70), etc. Le explică separat învățăturile sale, îi

trimite în misiune doi câte doi. Îi corectează când se ceartă, le dă exemplul său personal, le pune întrebări test în diverse ocazii, îi cheamă la rugăciune, se asigură că ei îi dau raportul după o misiune și că, de asemeni, au timp de odihnă, în locuri retrase. Se asigură că au parte de evenimente revelatoare aparte (transfigurarea pe munte). Le descoperă constant (le reamintește) direcția generală a lucrării (se merge la Ierusalim, unde pe Isus îl așteaptă suferința). Isus boteza, dar nu atât El cât ucenicii săi.

d. Există un grup organizat cu bună știința lui Isus care asigură un suport financiar lucrării (un grup de femei care colaborează cu câțiva învățați: Iosif din Arimatea, Nicodim).

e. În parabolele lui Isus folosește exemple din viața de toate zilele: din grădină și ogor (viața de vie, semințe, copaci, crini, iarbă, etc.), din viața păstorilor, din viața familiilor (relații tată-fiu), din viața politică (împărați, războaie, etc.), din viața socială (angajări, săraci-bogați, călătorii, nunți, cântec de joc, jale).

f. Isus nu se grăbește în lucrare, are un bun control asupra timpului, asupra agendei de lucru. El nu forțează nota confruntării cu conducătorii din Ierusalim. Așteaptă timpul potrivit, care vine după trei ani, la sărbătoarea de Paști.

g. Isus ține predici și dă învățături cu caracter anticipator, adică a căror semnificație va fi înțeleasă mai târziu. În felul acesta el se îngrijește ca ucenicii, chiar dacă nu își dau seama, să fie pregătiți pentru a înțelege evenimentele, în momentul jertfei de pe cruce, sau după aceea, după înălțarea Domnului și nașterea Bisericii.

g. Isus se roagă înaintea marilor decizii, sau înaintea întâmplărilor cheie.

h. Isus nu este tăcut. El dă un răspuns marilor preoți la judecată cât și lui Pilat, la prima audiere. După ce reaua lor credință este evidentă, Isus nu le mai dă nici un răspuns.

i. Isus are grijă de mama sa chiar și atunci când este pe cruce.

j. După înviere, Isus reabilitează ucenicii căzuți sub presiunea fricii, a împrejurărilor (cf. Petru).